

Тетяна Григорівна Фоміна,

доктор юридичних наук, професор,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

кафедра кримінального процесу та організації

досудового слідства (завідувач);

 <https://orcid.org/0000-0002-9513-1673>,

e-mail: tatianafomina7777@gmail.com

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ: НОРМАТИВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ

Досліджено стан нормативно-правового регулювання порядку здійснення досудового розслідування, а також з'ясовано його перспективи після деокупації українських територій. Проведено аналіз законопроектів, які регулюють процедуру здійснення кримінального провадження в післявоєнний період. Особливу увагу приділено питанню оцінки отриманих окупаційною владою доказів та наведено аргументи на користь позиції щодо недопустимості таких доказів.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, докази, процес доказування, допустимість доказів, деокупація, перехідне правосуддя.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Ураховуючи складну ситуацію, яка склалася у зв'язку з окупацією у 2014 р. Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей та яка набула нових обертів з 24 лютого 2022 р. через введення воєнного стану на всій території України та окупації деяких її областей, у правозастосовній діяльності постало багато проблемних питань. Проїшло вже 10 років з моменту початку воєнних дій на території України та понад два роки після повномасштабного вторгнення РФ. На окупованих територіях залишилися кримінальні провадження, доля яких нам достеменно не відома. У зв'язку із цим правники вже зараз звертають увагу на вирішення проблем, пов'язаних із розслідуванням/розглядом кримінальних справ, якщо їхні матеріали знищені або залишилися на території тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та на тимчасово непідконтрольній уряду України частині території Донецької та Луганської областей¹. Одне

---

¹ Підсумки експертної дискусії «Кримінальне провадження, коли матеріали справи залишилися на тимчасово окупованій території. Хіба це

з негативних явищ, з яким зіштовхнулося суспільство і правоохоронні органи, – неможливість продовжити кримінальні провадження через їх залишення на тимчасово окупованих територіях. З огляду на це постає питання: що робити з кримінальними провадженнями після деокупації українських територій?

Відкритими зараз залишаються питання щодо долі кримінальних проваджень, які були здійснені під час окупації. Так, потребують вирішення ситуації, коли:

1) кримінальне провадження розпочато українськими органами досудового розслідування та після окупації деяких територій України не було закінчене;

2) кримінальне провадження розпочато окупаційною владою (після 2014 р. в Автономній Республіці Крим, Донецькій та Луганській областях, після 24 лютого 2022 р. на окупованих територіях, зокрема в Запорізькій, Херсонській і Харківській областях);

3) кримінальне провадження перебуває на судовому розгляді на окупованій території;

4) за результатами судового розгляду судові рішення набрали законної сили на окупованій території.

Одним із компонентів державної політики післявоєнного періоду має бути запровадження концепції перехідного правосуддя та підготовки нормативної бази для її реалізації. Саме тому перед правниками вже зараз мають постати питання щодо долі кримінальних проваджень, які здійснювались на окупованих територіях. Зрозуміло, що однозначних і простих відповідей на ці питання не буде, оскільки, по-перше, модель закінчення війни в Україні поки що не зрозуміла та, відповідно, поки не визначено особливості державної політики перехідного періоду; по-друге, ці питання сьогодні не унормовані та, відповідно, можуть викликати різні погляди науковців і практиків щодо їх вирішення [1, с. 644].

Стан дослідження проблеми

Нині проблема здійснення досудового розслідування після деокупації на науковому рівні вивчається доволі рідко [2]. Водночас аналіз наявних досліджень дозволяє говорити про те, що останнім часом науковці все частіше вивчають питання, присвячені реінтеграції тимчасово окупованих територій, яка становить сукупність багатопланових заходів [3–6]. Крім того, порушене питання обговорюється представниками громадських організацій, зокрема представниками

проблема?» // Українська Гельсінська спілка з прав людини : сайт. 08.04.2021. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/pidsumky-ekspertnoi-dyskusii-kryminalne-provadhennia-koly-materialy-spravy-zalyshylysia-na-tymchasovo-okupovaniy-terytorii-khibta-tse-problema/> (дата звернення: 15.05.2024).

Української Гельсінської спілки з прав людини¹, Just Group². З огляду на те, що питання здійснення кримінального провадження на деокупованих територіях є ще мало дослідженим у сучасному правовому полі, необхідно комплексно вивчати його із залученням широкого кола спеціалістів та представників різних інституцій системи кримінальної юстиції.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є отримання нових результатів у вигляді наукових міркувань щодо порядку здійснення досудового розслідування на деокупованих територіях. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких *завдань*: 1) дослідити стан нормативно-правового регулювання окресленого питання; 2) з'ясувати перспективи здійснення досудового розслідування на деокупованих територіях.

Наукова новизна дослідження

Висвітлено стан нормативно-правового регулювання здійснення кримінального провадження на деокупованих територіях, а також окреслено перспективи здійснення досудового розслідування після деокупації українських територій.

Виклад основного матеріалу

Стан нормативно-правового регулювання здійснення кримінального провадження на деокупованих територіях

Зауважимо, що Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) фактично не врегульовує питання долі кримінальних проваджень після деокупації, а містить лише окремі норми, якими визначено особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану, які містяться в розділі IX³.

Аналіз національної законотворчої практики з 2014 р. і до сьогодні свідчить про неодноразові спроби законодавця вирішити як загальні питання, пов'язані із державною політикою перехідного періоду⁴, так

---

¹ Українська Гельсінська спілка з прав людини : сайт. URL: <https://www.helsinki.org.ua/> (дата звернення: 15.05.2024).

² Just Group : сайт. URL: <https://justgroup.com.ua/> (дата звернення: 15.05.2024).

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 15.05.2024).

⁴ Проект Закону про засади державної політики перехідного періоду : від 09.08.2021 № 5844 / ініціатор Д. А. Шмигаль // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72625 (дата звернення: 15.05.2024); Проект Закону про засади реінтеграції тимчасово непідконтрольних територій України : від 31.08.2021 № 5844-1 / ініціатор В. О. Гриб // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://>

і проблемні питання щодо унормування процедури здійснення кримінального провадження в післявоєнний період. Зокрема, останнім часом на розгляді у Верховній Раді України перебували такі законопроекти: 1) Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо додержання конституційних прав учасників кримінального провадження та інших громадян в частині збирання та фіксації доказів, процесу доказування та проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій) від 15 травня 2015 р. № 2872¹; 2) Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав людини у кримінальному судочинстві від 21 травня 2015 р. № 2930²; 3) Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав та свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» щодо механізму відновлення втрачених матеріалів справи від 19 жовтня 2015 р. № 3343³; 4) Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо вдосконалення порядку кримінального провадження або його окремих матеріалів, втрачених на стадії досудового розслідування та судового розгляду) від 12 червня 2017 р. № 6580⁴;

---

w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72663 (дата звернення: 15.05.2024); Проект Закону про особливості державної політики перехідного періоду : від 31.08.2021 № 5844-2 / ініціатори І. В. Геращенко, М. М. Іонова, І. В. Климуш-Цинцадзе та ін. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72664 (дата звернення: 15.05.2024).

¹ Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо додержання конституційних прав учасників кримінального провадження та інших громадян в частині збирання та фіксації доказів, процесу доказування та проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій) : від 15.05.2015 № 2872 / ініціатор І. С. Луценко // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2872&skl=9 (дата звернення: 15.05.2024).

² Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав людини у кримінальному судочинстві : від 21.05.2015 № 2930 / ініціатори Г. М. Нириря, В. З. Рабінович, В. І. Брезнович та ін. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55285 (дата звернення: 15.05.2024).

³ Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав та свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» щодо механізму відновлення втрачених матеріалів справи : від 19.10.2015 № 3343 / ініціатор Р. П. Князевич // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=56850 (дата звернення: 15.05.2024).

⁴ Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо вдосконалення порядку кримінального провадження

5) Проект Закону про врегулювання правового статусу осіб, стосовно яких порушено законодавство України про кримінальну відповідальність, кримінальне процесуальне, кримінально-виконавче законодавство України внаслідок збройної агресії, збройного конфлікту, тимчасової окупації території України від 5 липня 2018 р. № 8560¹. Із низки законопроектів жоден із них станом на сьогодні не ухвалено, через те, що він або знятий з розгляду, або відкликаний. Водночас їх аналіз може бути взятий до уваги з метою можливого врахування деяких положень для вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Зараз існує ще два законопроекти, які повинні бути враховані під час вирішення порушеного питання.

1. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей досудового розслідування та судового провадження у справах, в яких матеріали провадження недоступні або знищені на тимчасово окупованих територіях від 31 травня 2019 р. Законопроект розроблений експертами Української Гельсінської спілки з прав людини разом із низкою експертів, проте станом на сьогодні законопроект у Верховній Раді України не зареєстровано. Цим законопроектом вносяться пропозиції щодо доповнення КПК України новим розділом IX-2 «Особливості досудового розслідування та судового провадження у справах, в яких матеріали провадження недоступні або знищені на тимчасово окупованих територіях». Текст цього законопроекту містить низку позитивних моментів, якими пропонується вирішити наявні прогалини в законодавстві. Нині він відкритий до обговорення².

або його окремих матеріалів, втрачених на стадії досудового розслідування та судового розгляду) : від 12.06.2017 № 6580 / ініціатор В. Ю. Мисик // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6580&skl=9 (дата звернення: 15.05.2024).

¹ Проект Закону про врегулювання правового статусу осіб, стосовно яких порушено законодавство України про кримінальну відповідальність, кримінальне процесуальне, кримінально-виконавче законодавство України внаслідок збройної агресії, збройного конфлікту, тимчасової окупації території України : від 05.07.2018 № 8560 / ініціатори А. А. Кожем'якін, М. П. Паламарчук, В. М. Король та ін. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64360 (дата звернення: 15.05.2024).

² Підсумки експертної дискусії «Кримінальне провадження, коли матеріали справи залишилися на тимчасово окупованій території. Хіба це проблема?» // Українська Гельсінська спілка з прав людини : сайт. 08.04.2021. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/pidsumky-ekspertnoi-dyskusii-kryminalne-provadhennia-koly-materialy-spravy-zalyshylysia-na-tymchasovo-okupovaniy-terytorii-khiba-tse-problema/> (дата звернення: 15.05.2024).

2. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку відновлення втраченого кримінального провадження або окремих матеріалів досудового розслідування чи судового провадження» (проект підготовлено Офісом Генерального прокурора та направлено до Верховної Ради України). Цим законопроектом пропонують доповнити КПК України новим розділом VII-1 «Відновлення втраченого кримінального провадження» та новими статтями 531-1–531-6, у яких закріплено детальний алгоритм дій з відновлення втраченого кримінального провадження (порядок звернення до суду, судового розгляду, прийняття рішення судом, обчислення строків досудового розслідування та ін.). Також законопроектом удосконалюється порядок відновлення втрачених окремих матеріалів кримінального провадження, зокрема передбачається можливість відновлення тих матеріалів, які втрачені як під час досудового розслідування, так і під час судового провадження, яке не завершилося винесенням вироку. Із цією метою запропоновано змінити назву розділу VII КПК України, внести зміни та доповнення до статей 524–531 КПК України.

Перспективи здійснення досудового розслідування на деокупованих територіях

Після деокупації наших територій та отримання доступу до приміщень правоохоронних органів насамперед слід здійснити інвентаризацію кримінальних проваджень, урахувавши такі критерії: етап досудового розслідування, на якому перебуває кримінальне провадження; ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення; прийняте рішення за результатами досудового розслідування (закрите кримінальне провадження, зупинене досудове розслідування, направлене до суду, або «без прийнятого рішення»); встановлено/не встановлено особу підозрюваного (або обвинуваченого за російським законодавством).

Сьогодні складно передбачити, яка кількість кримінальних проваджень збереглася на окупованих територіях у паперовому вигляді. Якщо говорити про окуповані території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, то згідно з даними Єдиного реєстру досудових розслідувань станом на 18 жовтня 2023 р. кількість кримінальних проваджень, зареєстрованих до 2014 р., у яких не закінчилися строки давності, за фактами вчинення тяжких злочинів становить 3 803, особливо тяжких злочинів – 1 296. Водночас кількість кримінальних проваджень, зареєстрованих до 2014 р., у яких закінчилися строки давності, за фактами вчинення кримінальних проступків становить 8 211, нетяжких злочинів – 14 452, тяжких злочинів – 8 089, особливо тяжких злочинів – 917.

Ймовірно, що більшість матеріалів кримінальних проваджень знищена. Тому слід спрогнозувати три можливі шляхи вирішення

їхньої долі: 1) матеріали кримінального провадження знищені окупантами і, відповідно, не збереглися; 2) матеріали кримінального провадження збереглися (або збереглися частково) та не направлені до суду; 3) матеріали кримінального провадження збереглися та направлені до суду.

У разі, якщо матеріали кримінального провадження не збереглися або їх знищено і при цьому строки давності притягнення до відповідальності не закінчились, на нашу думку, необхідно відновити матеріали кримінального провадження та, відповідно, відновити досудове розслідування. Імовірно, що здебільшого докази в таких кримінальних провадженнях, зокрема речові, не збереглися. Тому необхідним буде проведення можливих слідчих (розшукових) дій, а саме проведення повторних допитів потерпілого, свідків. У разі, якщо матеріали кримінального провадження збереглися (або збереглися частково), але їх не направлено до суду, необхідно оцінити отриману окупаційною владою в доказах інформацію, яка може бути використана для потреб досудового розслідування. Питання долі кримінальних проваджень, які перебувають у суді, є доволі дискусійним, тому потребує окремого дослідження.

Однією з проблем, з якою зіштовхнуться національні органи досудового розслідування, стане оцінка отриманих окупаційною владою доказів.

Під час вирішення цього питання до уваги слід взяти положення ст. 64 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р., які передбачають, що «кримінальне законодавство окупованої території залишається чинним, за винятком випадків, коли дія його скасовується або призупиняється окупаційною державою, якщо це законодавство становить загрозу безпеці окупаційної держави або є перешкодою виконання цієї Конвенції»¹.

У цьому аспекті також слід врахувати положення Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»², де у ч. 1 ст. 9 передбачено, що державні органи та органи місцевого самоврядування, утворені відповідно до Конституції та законів України, їхні посадові та службові особи на тимчасово окупованій території діють лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та

---

¹ Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни : від 12.08.1949 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 15.05.2024).

² Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (дата звернення: 15.05.2024).

законами України. Також слід урахувати й положення частин 2, 3 ст. 9 вищезгаданого Закону, де визначено, що будь-які органи, їхні посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їхня діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені в порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими ч. 2 ст. 9, є недійсним і не створює правових наслідків, крім документів, що підтверджують факт народження, смерті, реєстрації (розірвання) шлюбу особи на тимчасово окупованій території, які додаються до заяви про державну реєстрацію відповідного акта цивільного стану.

Ураховуючи окреслені нормативні приписи, а також те, що під час здійснення кримінального провадження, зокрема досудового розслідування, рф застосовувала власне законодавство, слід визначитися, що процесуальні дії, які здійснювались представниками правоохоронних органів рф, можуть бути визнані незаконними, прийняті ними процесуальні рішення – недійсними, а зібрані докази – недопустимими. Висловлена позиція обґрунтовується також положеннями ч. 1 ст. 86 КПК України, якими передбачено, що доказ є допустимим, коли його отримано в порядку, встановленому КПК України (тобто національними органами досудового розслідування та згідно з положеннями українського законодавства).

Інакше (тобто в разі визнання доказів, зібраних окупаційною владою, допустимими) в одному кримінальному провадженні будуть поєднані докази за законодавствами різних держав і постане проблемне питання щодо оцінки в суді доказів, зібраних як за національним законодавством, так і за законодавством іншої держави, а саме держави-окупанта. Крім того, слід взяти до уваги, що сьогодні деякі представники правоохоронних органів окупаційної влади притягаються до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність в порядку *in absentia*, а отже, може виникнути питання оцінки доказів, зібраних колаборантом.

Зараз існує думка про те, що докази, зібрані окупаційною владою, можуть бути визнані допустимими за певних умов. Зокрема, М. О. Яковенко вважає, що «документи, оформлені органами та установами, які знаходилися під контролем окупаційної влади, цілковито можуть братись до уваги сторонами кримінального процесу, але при цьому вони мають оцінюватись лише разом з іншими доказами в їх сукупності та взаємозв'язку. З цього випливає, що всі документи в обов'язковому порядку мають підтверджуватись результатами проведених слідчих (розшукових) дій відповідно до чинного законодавства України» [2, с. 261].

До уваги також слід взяти Намібійські винятки – принцип міжнародного права, відповідно до якого документи, видані окупаційною

владою, повинні братися судами до уваги, якщо їх нехтування спричиняє серйозні порушення або обмеження прав громадян. Намібійські винятки, сформульовані в Консультативному висновку Міжнародного суду ООН щодо правових наслідків для держав, викликаних тривалою присутністю Південної Африки в Намібії (Південно-Західна Африка) всупереч Резолюції 276 (1970) Ради Безпеки¹, полягають у тому, що всі держави повинні утримуватися від будь-яких дій щодо де-факто влади непідконтрольної законному уряду території, які могли б сприяти визнанню чи укріпленню таких де-факто органів влади. Водночас таке невизнання не повинно завдавати шкоди мешканцям непідконтрольної території та не може поширюватися на дії, що слугують визнанню прав фізичних осіб, такі як реєстрація народжень, смертей, шлюбів. Зауважимо, що в Україні існує практика застосування Намібійських винятків Верховним Судом в порядку адміністративного судочинства².

Активному застосуванню Намібійських винятків судами України сприяла наявність відповідної практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). У рішеннях ЄСПЛ слід виокремити три основні засади застосування Намібійських винятків: 1) для людей, що проживають на тимчасово окупованій території, життя триває. І це життя потрібно зробити більш стерпним і захищеним («Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*), 10 травня 2001 р., § 96); 2) першочерговим завданням для прав, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., завжди має бути їх ефективна захищеність на території всіх Договірних Сторін, навіть якщо частина цієї території перебуває під ефективним контролем іншої Договірної Сторони, тобто є окупованою («Мозер проти Республіки Молдова та Росії» (*Mozer v. The Republic of Moldova and Russia*), 23 лютого 2016 р., § 142); 3) визнання актів окупаційної влади в обмеженому контексті

---

¹ Правовые последствия для государств, вызываемые продолжающимся присутствием Южной Африки в Намибии (Юго-Западная Африка) вопреки Резолюции 276 (1970) Совета Безопасности // Центр стратегічних справ Української Гельсінської спілки з прав людини Precedent UA : сайт. URL: <https://web.archive.org/web/20200929032309/https://precedent.in.ua/2016/05/06/pravovye-posledstviya-dlya-gosudarstv/> (дата звернення: 15.05.2024).

² Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 22.10.2018 : справа № 235/2357/17, провадження № К/9901/2383/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77310529> (дата звернення: 15.05.2024); Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 10.09.2020 : справа № 221/6434/16-а, провадження № К/9901/17012/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91485090> (дата звернення: 15.05.2024).

захисту прав мешканців окупованих територій жодним чином не легітимізує таку владу («Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*), 10 травня 2001 р., § 92).

Слід зауважити, що використання Намібійських винятків поширюється на визнання актів окупаційної влади щодо встановлення фактів народження та смерті. Проте їх використання, на наше переконання, не стосується визнання законним будь-якого акта, рішення правоохоронних органів держави-окупанта, виданого, зокрема, під час кримінального провадження.

Ще одне питання, яке підлягає вирішенню, це питання щодо долі кримінальних проваджень, де матеріали втрачені або знищені. У чинному КПК України не міститься окремих положень, які б визначали порядок кримінального провадження, де матеріали втрачені, зокрема знищені на окупованій території. Нині процедура відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження закріплена в розділі VII КПК України. Проте положення цього розділу стосуються порядку відновлення матеріалів у тих кримінальних провадженнях, які завершилися ухваленням вироку суду. Отже, положення статей 524–531 КПК України не регламентують порядок відновлення втрачених матеріалів досудового розслідування.

Порядок відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, зокрема матеріалів досудового розслідування, закріплено у ст. 615-1 КПК України. Водночас такий порядок передбачений лише на період дії воєнного стану. А отже, у післявоєнний період відновити матеріали кримінального провадження, зокрема матеріали досудового розслідування, згідно з цією нормою буде неможливо.

Сьогодні існує законодавча потреба в унормуванні порядку відновлення (повного або часткового) втрачених матеріалів кримінальних проваджень (як матеріалів досудового розслідування, так і матеріалів судового провадження).

У КПК України слід передбачити механізм відновлення матеріалів досудового розслідування на загальних підставах, а не лише в умовах воєнного стану. Доцільним є визначення порядку, умов та підстав відновлення матеріалів кримінальних проваджень, зокрема тих, що були знищені під час окупації. Слід звернути увагу, що на законодавчому рівні потрібно визначити порядок відновлення матеріалів як досудового розслідування, так і судового провадження. За основу може бути взято проєкт Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку відновлення втраченого кримінального провадження або окремих матеріалів досудового розслідування чи судового провадження, підготовлений Офісом Генерального прокурора.

Висновки

У дослідженні здійснена спроба висвітлити окремі проблемні аспекти долі кримінальних проваджень після деокупації українських земель. Водночас окреслені багато інших проблемних питань, які залишилися не вирішеними, потребують якісного обговорення серед представників різних інституцій кримінальної юстиції. Важливою в цьому напрямі є побудова ефективних алгоритмів для органів досудового розслідування, прокуратури, суду, що неможливо здійснити без запровадження нових законодавчих ініціатив.

Проведений аналіз стану нормативно-правового регулювання дав змогу зрозуміти, що нині на рівні чинного кримінального процесуального законодавства питання долі кримінальних проваджень після деокупації не врегульовано. Не визначеним також є питання порядку здійснення кримінального провадження, в яких матеріали втрачені, зокрема знищені на окупованій території. Сьогодні існують законопроекти (зокрема, підготовлені Офісом Генерального прокурора та Українською Гельсінською спілкою з прав людини), які можуть бути взяті до уваги під час удосконалення законодавства в цьому напрямі.

Наразі існує багато питань щодо порядку здійснення досудового розслідування на деокупованих територіях. Зокрема, це питання оцінки отриманих окупаційною владою доказів; строків у кримінальних провадженнях, що були розпочаті національними органами досудового розслідування та не завершені на момент окупації; відновлення втрачених матеріалів кримінальних проваджень.

Окреме питання, яке виходить за межі цього дослідження, пов'язане з вирішенням долі кримінальних проваджень, у яких здійснюється або завершився судовий розгляд, а також долею засуджених окупаційною владою осіб.

Отже, порушені та інші питання є доволі неоднозначними для вирішення, саме тому їх якісне обговорення серед правників, а також проведення заходів, спрямованих на розроблення концепції перехідного правосуддя (зокрема, шляхом законодавчих змін, опрацювання ефективних алгоритмів для органів досудового розслідування, прокуратури, суду), стимулюватиме постконфліктне будівництво кримінальної юстиції.

Список бібліографічних посилань: 1. Фоміна Т. Г. Тенденції та перспективи здійснення кримінального провадження після деокупації // Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 643–647. **2.** Яковенко М. О. Деякі питання відновлення діяльності органів досудового

розслідування на деокупованих територіях // Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи : матеріали круглого столу (м. Львів, 23 верес. 2022 р.) / упоряд. І. В. Гловюк, Н. Р. Лащук, В. В. Навроцька та ін. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 258–263. **3.** Сокурченко В. В. Стабілізаційно-транзитивна стратегія протидії злочинності на деокупованих територіях України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2022. № 2 (27). С. 9–18. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2022.2.01>.

4. Купріянова А. О. Забезпечення відновлення функцій держави на деокупованих територіях територіальних громад органами і підрозділами Міністерства юстиції України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 1, т. 34 (73). С. 130–135. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/23>.

5. Медяник І. С. Організаційно-правове забезпечення процесу реінтеграції тимчасово окупованих територій // Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 берез. 2023 р.) / МВС України, Дніпетровськ. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2023. С. 269–270. DOI: <https://doi.org/10.31733/17-03-2023-269-270>.

6. Бугайчук К. А. Стабілізаційні заходи на деокупованих територіях: концептуальне розуміння, класифікація, особливості застосування. *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 9–22. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.01>.

Надійшла до редакції 20.05.2024

Прийнята до опублікування 16.06.2024

Fomina T. H. Pre-trial investigation in the de-occupied territories: normative regulation and prospects for implementation

The state of normative regulation of the pre-trial investigation procedure was studied, as well as the prospects for its implementation after the de-occupation of Ukrainian territories were clarified. It was emphasized that the raised issue requires qualitative discussion by representatives of various institutions of criminal justice. It is important in this direction to build effective algorithms for pre-trial investigation bodies, the prosecutor's office, the court, which cannot be implemented without the introduction of new legislative initiatives.

Based on the analysis of the state of normative and legal regulation, it was found that currently, at the level of current criminal procedural legislation, the issue of the fate of criminal proceedings after de-occupation has not been settled. The issue of the procedure for carrying out criminal proceedings in which materials are lost, in particular destroyed in the occupied territory, is also not defined. Currently, there are draft laws (in particular, prepared by the Office of the Prosecutor General and the Ukrainian Helsinki Human Rights Union), which can be taken into account when improving the legislation in this direction.

Currently, there are many questions regarding the procedure for conducting pre-trial investigations in the de-occupied territories. In particular, this is a question of evaluating the evidence obtained by the occupation authorities; terms in criminal proceedings that were initiated by national bodies of pre-trial investigation and were not completed at the time of

occupation; restoration of lost materials of criminal proceedings. Special attention is paid to the issue of evaluation of the evidence obtained by the occupation authorities and arguments are given in favor of the position regarding the inadmissibility of such evidence. The necessity of standardizing the procedure for restoring (full or partial) lost materials of criminal proceedings (both materials of pre-trial investigation and materials of court proceedings) has been proven.

Key words: criminal proceedings, pre-trial investigation, evidence, evidence process, admissibility of evidence, de-occupation, transitional justice.

